
Polskie Towarzystwo Informatyczne i historia informatyki w Polsce

---

Opracowanie: Jerzy S. Nowak

Warszawa, maj 2017

Copyright © 2017 Polskie Towarzystwo Informatyczne

ISBN 978-83-65750-10-5

Opracowanie:
Jerzy S. Nowak

Konsultacje merytoryczne i współpraca:
Agnieszka Boboli,
Stanisław Jaskólski

Redakcja techniczna:
Maciej K. Godniak

Projekty graficzne:
Maciej K. Godniak

Wydawca:
Polskie Towarzystwo Informatyczne
Zarząd Główny
ul. Solec 38/103, 00-394 Warszawa

Wydanie I: maj 2017 r.

Spis treści

Konferencje i seminaria historyczne	8
Udostępnianie archiwów	9
Prezentacja zasobów	11
Próba upamiętnienia ludzi i instytucji	14
Konkurs historyczny PTI	15
Historia PTI 1981–2017	16
Dziedziny powiązane z informatyką	17
Niezamierzone efekty działań	18
„Białe plamy” w historii polskiej informatyki	18
Ocena kosztów działania prac historycznych	19
Próba podsumowania i 70-lecie polskiej informatyki	20
Zamiast epilogu	22

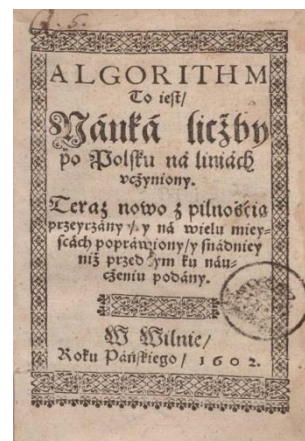
Wstęp

Poniższy szkic przedstawia przegląd działań Polskiego Towarzystwa Informatycznego w sferze historii polskiej informatyki, wskazując również inne podobne prace czy portale internetowe. Oprócz przeglądu działań pokazano zasoby archiwalne, które należy udostępnić społeczności informatycznej. Do takich zasobów zaliczono materiały konferencyjne, w szczególności PTI oraz współpracujących z nami stowarzyszeń.

Zestawienie wymienia zasoby czasopism i wydawnictw ciągłych w wersjach cyfrowych, zespoły akt archiwalnych udostępnionych w wersji cyfrowej oraz prezentuje dokumenty PTI w wersjach cyfrowych. Oprócz tego wskazano kierunki dalszych prac („białe plamy”) cyfryzacyjnych zwracając uwagę na trudności z udostępnieniem z powodu ograniczeń prawa autorskiego. Pokazano również inicjatywy innych organizacji i osób prywatnych, działających na niwie zachowania dorobku polskiej informatyki.

Celem generalnym działań PTI, niezależnie od obowiązku statutowego, jest zachowanie tradycji w polskiej informatyce i uczczenie 70-lecia jej powstania w 1948 r. Prowadzone prace zrealizowano głównie w latach 2008–2017, czyli w kadencjach Prezesów Marka Hołyńskiego i Mariana Nogi przy pełnym wsparciu Zarządów Głównych z lat 2008–2017.

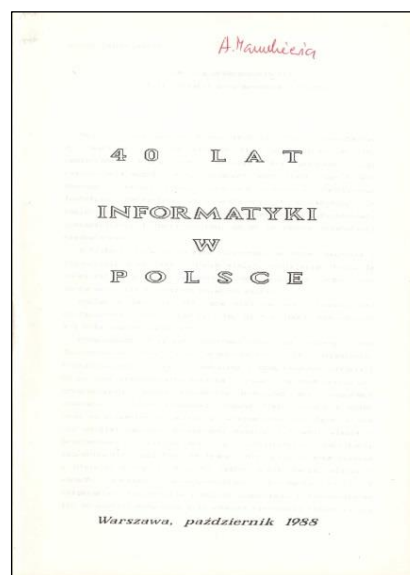
(Rysunek przedstawia okładkę podręcznika Bernarda Wojewódki – III wydanie wileńskie z 1602 r.)

***

W trakcie powoływania naszego Towarzystwa w 1981 roku nikt nie myślał o historii – działa się wówczas ona na naszych oczach. Ale po 1982 następuje spokój i zaczynamy działać. Nikt z nas nie przywiązuje wtedy wagi do ratowania zabytków techniki informatycznej czy pisanych źródeł – wszystko jest świeże, młode, nie warte zachowania. II Zjazd PTI w 1987 r. zajmuje inne stanowisko – uchwała zjazdowa nakazuje zwołanie konferencji rocznicowej w 40-lecie powołania Grupy Aparatów Matematycznych, co obecnie uznajemy za początek informatyki w Polsce.

Konferencję organizuje Andrzej Wiśniewski, ówczesny Sekretarz Generalny PTI, a jednocześnie świadek i uczestnik wielu tych historycznych wydarzeń. Nigdy się tym nie chwalił, a szkoda. Na październikową konferencję w 1988 r. zjechało się wielu twórców informatyki. Referaty były opublikowane w odrębnych zeszytach¹ – dzięki zapobiegliwości Kol. Jarka Demineta mogliśmy wykonać skany tych materiałów i udostępnić obraz oryginalnych wersji na naszych portalach. Jednocześnie redakcja Informatyki wydaje za zgodą PTI komplet materiałów konferencyjnych w numerze o nieco dziwnej numeracji 8-12 w 1989 r. Jest to znany w tym czasie efekt braku papieru. Nie tak dawno okazało się, że również Koło Gdańskie PTI w 1989 wydało opracowanie poświęcone rozwojowi informatyki na Wybrzeżu.

¹ Komplet referatów zamieszczono w wersji cyfrowej w portalu <https://historiainformatyki.pl/historia/teczka.php?nonav=0&&nrr=6&nzesp=7&sygn=V/2/3&folder=1>

Z perspektywy lat można stwierdzić, że ta konferencja i jej materiały stały się kanonem wiedzy o historii informatyki w Polsce. Trudno sobie wyobrazić, czym byśmy dzisiaj dysponowali, gdyby nie te publikacje. Obserwacja wielu minionych i aktualnych stron internetowych wyraźnie wskazuje, że ich autorzy i właściciele praktycznie w sposób nieograniczony czerpią dane z tych materiałów niewiele wnosząc ze swej strony do poszerzenia wiedzy historycznej.

E. Bilski – Wrocławskie Zakłady Elektroniczne Elwro, okres ODRA

J. Fielt - Problemy realizacji technicznej polskich komputerów do 1968 r.

M. Greniewski – Kilka uwag o powołaniu Centrum Obliczeniowego PAN

A. Kiliński – O osiągnięciach Instytutu Informatyki Politechniki Warszawskiej zastosowanych w praktyce.

L. Łukaszewicz – Od Grupy Aparatów do Instytutu Maszyn Matematycznych. Garść wspomnień z początków informatyki w Polsce.

R. Marczyński – Jak budowałem aparaty matematyczne 1948 – 1958.

A. Mazurkiewicz – Jak się programowało XYZ czyli początki programowania w Polsce.

K. Moszyński – Moja praca w Biurze Obliczeń i Programów i w Zakładzie Aparatów Matematycznych Polskiej Akademii Nauk.

Lata 90-te minionego wieku też nie sprzyjają podejmowaniu takich prac – trwa transformacja systemowa, wiele jednostek gospodarczych znika z rynku po licznych przekształceniach – zaczynają w sposób zastraszający ginąć materiały, bo nowi właściciele firm albo syndycy nie są zainteresowani postępowaniem zgodnym z ustawą o archiwach.

W 1998 r. podjęto próbę obchodów 50-lecia polskiej informatyki. Tym razem inicjatorem okazał się Komitet Informatyki PAN. Biuletyn PTI, będący wówczas dodatkiem w miesięczniku Informatyka we wszystkich numerach tego roku publikuje logo rocznicy, ale nie dysponujemy żadnymi informacjami o seminariach i publikacjach rocznicowych.

W takiej oto sytuacji profesorowie Jan Madey i Maciej Sysło opracowują zarys historii informatyki w Polsce, zwracając głównie uwagę na informatykę w uczelniach. Pełne opracowanie ukazuje się w numerach 9 i 10 Informatyki w 2000 r. Zyskaliśmy w ten sposób świetny przegląd historii informatyki w Polsce i wypada tylko żałować, że do tej pory nie ukazało się jego tłumaczenie na j. angielski. Niestety, był to ostatni rok wydawania tego czasopisma – od tego czasu środowisko informatyków nie dysponuje żadnym pismem popularnonaukowym, które może podjąć tematykę historii informatyki.

Od 2001 r. Górską Szkoła PTI w Szczyrku zaczyna zapraszać i publikować prace poświęcone historii informatyki w przedsiębiorstwach przemysłowych. W ten sposób udało się utrwalić wiedzę o zastosowaniach informatyki w Centralnym Ośrodku Informatyki Górnictwa, Lasach Państwowych, WSK PZL Mielec, Fabryce Mebli Giętych w Radomsku i Zakładach Mechanicznych „Bumar-Łabędy”. Podjęli również działania byli pracownicy zlikwidowanych już zakładów – mgr inż. Jerzy Bezpałko opisał w książkowej publikacji historię producenta drukarek, czyli Zakładów

Mechaniczno-Precyzyjnych Mera-Błonie, przekazując PTI prawa do jej publikacji na swej stronie internetowej. Pracownicy WZE Elwro z Wrocławia zakładają stronę internetową „elwrowcy”, gdzie gromadzone są ich wspomnienia, relacje i unikalne zdjęcia. W grudniu 2016 rusza kolejna strona poświęcona Zakładom Elwro² <http://elwro.info.pl/witmay.html>. Jednym z ostatnich przedsięwzięć (wiosna 2017) jest inicjatywa byłych pracowników Zakładów Era (Fabryka Mierników i Komputerów ERA) w Warszawie – chcą wreszcie spisać zarys historii firmy korzystając ze świeżo ujawnionego zespołu archiwalnego firmy w Archiwum Państwowym w Milanówku.

W PTI niezależnie od oficjalnej strony Sekcji publikacje i informacje historyczne zamieszcza strona Oddziału Dolnośląskiego (niestety, jedyny taki przykład w PTI). Dotyczą one głównie wydarzeń mających miejsce we Wrocławiu w Dolnym Śląsku w latach minionych. W ramach tej działalności Oddział przeprowadził 13 maja 2013 roku uroczysty benefis mgr inż. Eugeniusza Bilskiego, uczestnika rozmów z firmą ICT (później ICL) w sprawie pozyskania licencji na produkcję komputerów serii Odra-1300. Na wniosek Oddziału b. dyrektor techniczny WZE Elwro Eugeniusz Bilski został uhonorowany Medalem XXX-lecia PTI.

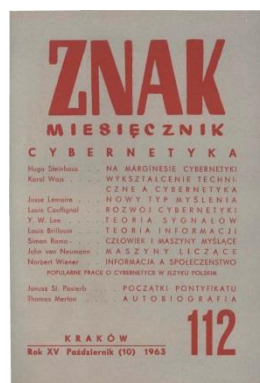
Warto również odnotować strony entuzjastów historii polskiej informatyki, jak np. strona J. Filipowicza poświęcona w całości minikomputerowi MERA-400³ <http://mera400.pl/> czy też stronę o mikrokomputerze Elwro 800 Junior <https://elwro800junior.pl/>. Ma to duże znaczenie biorąc pod uwagę fakt, że dość liczne prywatne strony⁴ poświęcone historii informatyki, działające w latach 90-tych poprzedniego wieku praktycznie zakończyły swą działalność. Informacje o polskich dokonaniach w informatyce i technice obliczeniowej w wieku XIX przekazuje również Kol. Janusz Zalewski na swej stronie prowadzonej w Stanach Zjednoczonych:

<http://chc60.fgcu.edu/EN/default.aspx>.

Podobną stronę prowadzi prof. Maciej Sysło poświęcając sporo miejsca starym technikom obliczeniowym: <http://mmsyslo.pl/>.

* * *

Po 2005 r. zaczynamy obserwować w prasie i w Internecie dziwne dyskusje na temat problemów produkcji minikomputera K-202, bazujące głównie na mitach i zasłyszanych opiniach. Cała polska informatyka zostaje sprowadzona do tego poziomu – poza K-202 nic nie było. Zaczyna to budzić protesty szeregu osób i środowisk, ale jak wspomniano powyżej – brakuje środka wymiany poglądów. Komercyjne czasopisma nie są zainteresowane udostępnianiem swoich łam na omawianie problemów historii informatyki.

² Byli pracownicy WZE Elwro doprowadzili do odsłonięcia obelisku upamiętniającego swoje Zakłady we wrześniu 2015 r. Donatorami byli również Oddział Dolnośląski PTI i ZG PTI.

³ Warto dodać, że jeszcze w I kw. 2017 r. MERA-400 działa w Wyższej Oficerskiej Szkole Sił Powietrznych w Dęblinie, służąc do szkolenia nawigatorów.

⁴ Świadomie pomijamy tu dość liczne strony poświęcone popularnym w latach 80-ych i później mikrokomputerom domowym typu ATARI, ZX Spectrum, Commodore itp.

Szukamy wszędzie – kto pierwszy użył słowa „komputer”

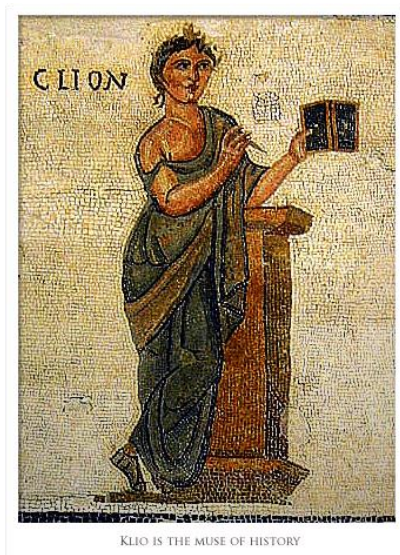
W takiej sytuacji dochodzi do zawiązania grupy dyskusyjnej w PTI, do której zostają zaproszone osoby również spoza PTI. W gronie ok. 30 osób wymieniamy informacje i materiały. Trwa to dość długo, aż wreszcie zniecierpliwiony Prezes Marek Hołyński pod koniec 2008 r. dociska mnie do muru pytaniem – kiedy wreszcie będzie sekcja historyczna?

Teraz wydarzenia nabierają tempa – Zarząd Główny powołuje Sekcję Historii Informatyki PTI uchwałą nr 62/X/09 z dnia 7.02.2009 r. Zebranie założycielskie po ogłoszeniu na listach dyskusyjnych organizujemy dla prostoty sprawy w barze kawowym Hotelu Marriott, bo stąd najbliższej do dworca. Pada deklaracja zorganizowania ad hoc strony internetowej KLIO⁵ - jako spadkobiercy cywilizacji śródziemnomorskiej nie odcinamy się od jej dorobku i postaci. Kierowania Sekcją podjęli się Kol. Kol. Agnieszka Boboli, Stanisław Jaskólski i Jerzy Nowak, wybrany na przewodniczącą Sekcji.

Za dobry pomysł uznaje się włączenie do listy dyskusyjnej Sekcji nie członków PTI, którzy wnieśli i wnoszą szereg uzupełnień, wyjaśnień itp. dotyczących omawianych spraw. Niemniej jednak stwierdzamy po 6 latach, że formuła sekcji wyczerpała się i wskazane jest wypracowanie innych rozwiązań.

Jednym z elementów prac Sekcji była próba sprostowań do różnych tekstów, praktycznie pseudo-historycznych, ukazujących się w gazetach i czasopismach, a poświęconych głównie sprawie K-202. Po wysłaniu obszernego sprostowania do miesięcznika „Mówią Wieki” nr 5/2014 i braku reakcji redakcji na ten tekst stwierdziliśmy, że tego rodzaju polemiki nie mają sensu. Tekst polemiki zamieszczono w archiwum cyfrowym KLIO: <https://historiainformatyki.pl/historia/aktualnosci.php?wid=98&news=232>.

Podobna sytuacja miała miejsce z artykułem *Zabity komputer inżyniera Karpińskiego* w dodatku „Ale Historia” nr 24(24) w Gazecie Wyborczej z dnia 2 lipca 2012. Autorka oparła całą wiedzę o J. Karpińskim i K-202 o „znany” wywiad z czasopisma CRN 10/2007 r.

(wg Wikipedii – tym znakiem sygnowane są komunikaty Sekcji na portalu)

Istotne znaczenie dla dalszej działalności miała decyzja i uchwała XI Walnego Zjazdu Delegatów PTI w 2011 r., który przyznał kwotę 50.000 zł na cyfryzację miesięcznika Informatyka. Życzliwe podejście współpracujących instytucji spowodowało, iż pieniędzy nie wydano, a komplet numerów mimo to pojawił się w sieci. Formalnie rzecz biorąc – uchwała Zjazdu nie została wykonana, co z lekkim przymrużeniem oka opisano w Biuletynie PTI nr 2/2014 – tekst w załączniku.

⁵ Klio – to muza historii wg starożytnych Greków, powiadają, że to córka Zeusa i Tytanidy Mnemozyny.

Konferencje i seminaria historyczne

Jest rzeczą oczywistą, że wszelkie działania na polu historii wymagają spotkań uczestników wydarzeń lub dużo młodszych badaczy. Zaczynamy więc organizować konferencje i seminaria. Skromne początki to prezentacje na konferencjach w Szczyrku i Mrągowie w 2009 r. – pokazywały one głównie stan wiedzy o historii informatyki. Jedną z pierwszych dużych jest konferencja historyczna w Instytucie Maszyn Matematycznych 7 grudnia 2009 r. Zgłasza się na nią szereg osób, z których wielu spotyka się po raz pierwszy od lat. Na sali widzimy m.in. prof. Leona Łukaszewicza, doc. Jana Borowca, Bogdana Misia. Sensację budzi klasa licealna z Lublina, która dojechała pod kierownictwem swej wychowawczynie. Relacje i prezentacje nie spowodowały powstania udokumentowanej, pisanej historii – i to jest pierwszy poważny sygnał do poszukiwania innych rozwiązań.

Kolejne konferencje Sekcji rozpoczynają się w 2012 r. i są to kolejno:

- **Seminarium historii informatyki – 29.11.2012** na Wydziale Elektroniki i Technik Informatycznych PW; w trakcie seminarium wręczono medale XXX-lecia PTI Wydziałowi i Instytutowi Informatyki PW za wkład w rozwój polskiej informatyki; prezentacje i wystąpienia na seminarium są dostępne w postaci filmów w serwisie You Tube;
- **Seminarium historii informatyki w Politechnice Śląskiej – 12.12.2012**, zorganizowane przez Kol. Adriana Kapczyńskiego; oprócz prezentacji dokonań środowiska śląskiego wręczono medale XXX-lecia PTI prof. Andrzejowi Grzywakowi i dr inż. Krystianowi Żymełce;
- **Seminarium historii Zakładów Era – 28.03.2013**, organizowane przy współpracy Muzeum Techniki z inicjatywy Kol. Włodzimierza Marcińskiego;
- **Seminarium historii polskiego Internetu – 14.05.2013** – merytorycznej organizacji podjęli się świadkowie wydarzeń tj. dr Maciej Kozłowski i Tadeusz Rogowski, seminarium miało miejsce w Wydziale Elektroniki i Technik Informatycznych PW w Warszawie.

Konferencje te pokazały, że relacje uczestników wydarzeń są bardzo cenne, ale też potwierdziły konieczność poszukiwań archiwalnych w celu potwierdzenia faktów i wydarzeń. Potrzebne są obecnie opracowania przeglądowe wykorzystujące zachowane dokumenty i relacje uczestników wydarzeń. Przeprowadzone do tej pory konferencje pokazały stan przemysłu komputerowego, ale zabrakło relacji przedstawiających stan nauki informatyki w uczelniach i instytutach naukowych. Można przyjąć, że kolejne konferencje tego rodzaju niewiele wnoszą do obrazu polskiej informatyki. Potrzebne są obecnie całościowe opracowania dziejów polskiego przemysłu komputerowego i rozwoju informatyki jako nauki w uczelniach i placówkach naukowych.

Cykl konferencyjny został wzbogacony licznymi prezentacjami o historii polskiej informatyki na konferencjach PTI i innych organizacji. W ramach PTI prezentowano zarys historii informatyki na konferencjach w Szczyrku (2009), Jesiennych Spotkaniach (Mrągowo, Wisła) w 2009 r. i 2010 r., seminariach Oddziału Kujawsko-Pomorskiego (22 listopada 2012 r.) i Pomorskiego (17 grudnia 2013 r.), seminarium Izby Rzeczoznawców w 2016 r.

Zebrałe materiały PTI prezentowano również na konferencji bibliotekarzy zorganizowanej przez Stowarzyszenie Miasta w Internecie – Poznań 23.02.2011 i na posiedzeniu Komitetu Informatyki PAN 10.03.2011 z inicjatywy prof. Jana Węglarza.

Z inicjatywy prof. Piotra Sienkiewicza prezentacje z udziałem i współpracą PTI o historii informatyki miały miejsce w Warszawskiej Wyższej Szkole Informatyki i w Akademii Obrony Narodowej w latach 2011-2016. Częściowo były powiązane z obchodami Światowego Dnia Społeczeństwa Informatycznego.

Z kronikarskiego obowiązku należy odnotować otwarcie wystawy w Muzeum Techniki NOT w Warszawie 5 czerwca 2009 r i wydanie katalogu wystawy omawiającego zasoby Muzeum. Wystawa wpisała się w ówczesny trend z tytułem: *Niespełnione nadzieje polskich informatyków. W stronę komputera osobistego*, poświęcając gros uwagi kwestiom minikomputera K-202.

Omawiając kwestie popularyzacji historii informatyki w Polsce należy wspomnieć o konferencji organizowanej przez katowicki Oddział Instytutu Pamięi Narodowej we wrześniu 2015 r. Ze strony PTI na zaproszenie organizatorów udział wzięli przygotowując wystąpienia i referaty Wiesław Byrski, Tomasz Kulisiewicz, Jerzy Nowak, Witold Staniszkis i Janusz Zalewski. W 2017 r. ukaże się tom prezentujący referaty konferencyjne pt. *High-tech za żelazną kurtyną. Elektronika, komputery i systemy sterowania w PRL*.

Udostępnianie archiwów

W sposób niezauważony zaczyna dominować inny nurt w działalności Sekcji i także PTI. Po dość długich rozmowach udaje się osiągnąć porozumienie z Federacją Stowarzyszeń Technicznych NOT, posiadającą prawa autorskie do tytułu *Maszyny Matematyczne*, a po zmianie tytułu – *Informatyki* (tekst Porozumienia w załączniku). Operacji digitalizacji dokonuje Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej i po zakończeniu tej żmudnej pracy całość kolekcji jest dostępna społeczności informatycznej w Polsce. Kolejnymi zestawami czasopism, które zostają obrobione cyfrowo to:

- **Biuletyn Techniczny MERA**⁶ (ok. 220 numerów od nr 83 do 312 z lat 1969-89, trzy wersje tytułu, brak pierwszych 7 roczników, zbiór dostępny w BC Pol. Śląskiej),
- **Algorytmy** – półrocznik wydawany przez Instytut Maszyn Matematycznych, dostępny w BG PW i PŚl – razem uzyskano komplet czasopisma, (11 edycji rocznych z lat 1962-1974),
- **DEC Forum** – wykonane w BG Politechniki Warszawskiej, ale niedostępne ze względu na brak zgody właściciela tytułu; wydawany w latach 1992–1998, nr 1 -25,
- **Prace IMM** – wykonane w BG PŚl, występują pod różnymi tytułami (Prace IMM 1968-1976, ETO Nowości z lat 1968-76, brak pierwszych 6 roczników; Biuletyn IMM – 1977–2001, pierwszy rocznik datowany jako rok XVI czyli zmiana tytułu ETO Nowości),
- **Czas Informacji** – 14 numerów kwartalnika z lat 2010-2013, dar wydawcy tj. Centrum Promocji Informatyki z inicjatywy Kol. Wiesława Paluszyńskiego,
- **Technika i USC**, dar wydawcy tj. Firmy Technika IT SA i jej prezesa zarządu, Władysława Penara, 85 numerów z lat 1995–2015, kwartalnik opisywał informatyzację urzędów stanu cywilnego.

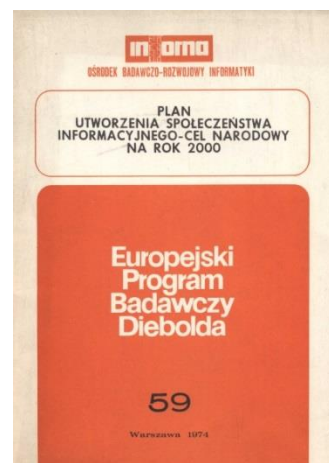
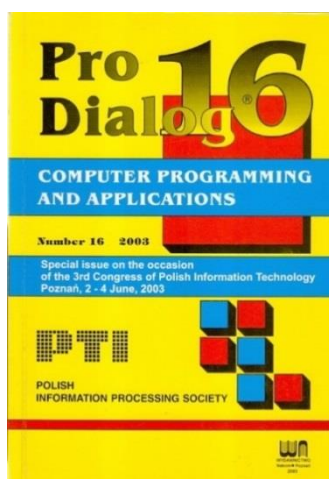
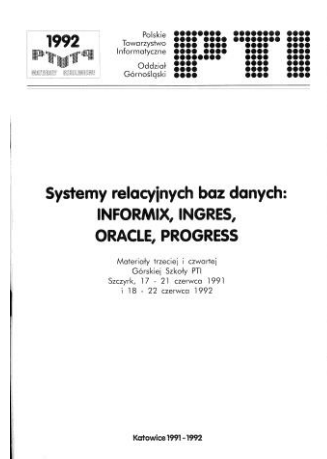
Praktycznie można przyjąć, że polskie środowisko informatyczne otrzymało dostęp do całego zasobu podstawowych czasopism informatycznych z lat minionych. W ten sposób zostały udostępnione podstawowe czasopisma i publikacje informatyczne z lat 1965-2000. Ciekawym przykładem trudności jest ucyfrowienie kwartalnika DEC Forum, wydawanego przez polskie biuro Digital Equipment Corp. Zespół byłych pracowników i jednocześnie redaktorów pisma (Andrzej Drozdowski, Waław Iszkowski i Magdalena Poklewska-Kozieł) skompletował zestaw 25 numerów (prawdopodobnie komplet, ale pewności nie ma), które obrobiła cyfrowo Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej. Niestety – do dziś nie udało się uzyskać zgody od następcy DEC na udostępnienie czasopisma w sieci. Jest to negatywny przykład działania prawa autorskiego.

Niezależnie od obróbki wybranych tytułów czasopism podjęto i wykonano cyfryzację kilku kompletów materiałów konferencyjnych PTI, a w szczególności:

- Konferencja 40-lecia polskiej informatyki z 1988 r.,
- Seminarium Koła Szczecińskiego PTI - Julin z 1987 i 1988 (materiały w wersji cyfrowej udostępniła Zachodniopomorska Szkoła Biznesu),

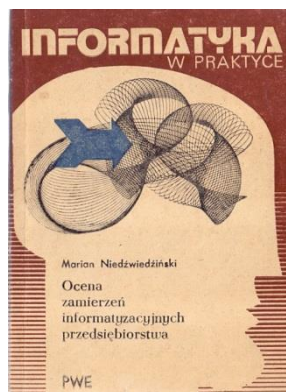
⁶ Biuletyn Techniczny Zjednoczenia MERA sporo miejsca poświęcał rozwiązaniom automatyki, a latach 80-ych opisano plany rozwojowe Zrzeszenia MERA oraz programy CPBR realizowane przez instytuty przemysłowe grupy.

- Jesienna Szkoła PTI Mrągowo wraz z późniejszymi mutacjami,
- Górską Szkoła PTI Szczyrk 1987-2010,
- Wiosenna Szkoła PTI 1988-2000 – Świnoujście, Międzyzdroje,
- Zastosowanie informatyki w rachunkowości i finansach – Jurata 1999-2003, (dostępne cyfrowo tylko dwie edycje z 2002 i 2003 w BC Politechniki Śląskiej),
- Seminaria Ministerstwa Pracy i Spraw Społecznych – Syriusz (4 edycje w latach 2003, 2004 i 2011),
- Konferencja INFRA – Informatyka w rachunkowości z lat 1974–2000,
- Raporty Kongresów Informatyki Polskiej z lat 1995, 1999 i 2003; w ramach prac 3 Kongresu Informatyki Polskiej wydano nr specjalny ProDialogu – nr 16/2003,
- Publikacje Europejskiego Programu Badawczego J. Diebolda, wydawane w Polsce przez Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Informatyki, (ok. 40 % kompletu – łącznie wydano ok. 150 numerów) na podstawie umowy z 1965 r.,
- Seminarium Klubu Użytkowników MERA-400 – Gdańsk, lata 1983-1988, brak wydania z III seminarium z 1985 r.,
- Wybrane materiały konferencyjne innych stowarzyszeń naukowych, pochodzące głównie z darów od uczestników tych wydarzeń.

Materiały z powyższych konferencji dostępne są w Bibliotece Cyfrowej Politechniki Śląskiej. **Nie udało się dotąd zdigitalizować publikacji konferencyjnych Krajowej Konferencji Inżynierii Oprogramowania (KKIO) i całego kompletu Seminarium Jurata. Brakuje również cyfrowych wersji konferencji Oddziału Lubelskiego – Informatyk Zakładowy. Stwierdza się również brak materiałów konferencyjnych szczecińskiej Sekcji PTI Społeczeństwa Globalnej Informacji. Te cieszące się wysoką renomą konferencje nie zadbały o prawa autorskie PTI w wydawanych publikacjach – jest to widomy przykład trudności w procesach cyfryzacji i udostępnienia publikacji cyfrowych.**

Do tych serii „braków” można dołączyć serię wydawniczą PWE (Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne) z lat 80-ych „Informatyka w praktyce”, w gronie autorów której było szereg członków PTI. Podobnie brakuje cyfrowych wersji dwóch serii Wydawnictw Naukowo-Technicznych WNT: Biblioteka inżynierii oprogramowania i Informatyka (popularny „Kwadrat – Koło”) – znaczący odsetek autorów stanowili polscy informatycy.

Nie ma również w sieci materiałów konferencji Infogryf organizowanej w latach 70-tych i 80-tych w Kołobrzegu przez szczeciński Oddział TNOiK. Stanowiły one wówczas znaczący przegląd zastosowań informatyki w gospodarce.

Z kolei pozytywnym sygnałem z I kw. 2017 r. jest udostępnienie przez Archiwum Polskiej Akademii Nauk kompletu ekspertyz dotyczących informatyki, przygotowanych w 1972 r. dla Sekcji V Informatyki, Automatyki i Pomiarów II Kongresu Nauki Polskiej, który odbył się w Warszawie w dniach 26-29 czerwca 1973 r. Ekspertyzę⁷ prof. Romualda Marczyńskiego – „*Sprzęt i architektura*”, cytowaną w niektórych publikacjach, uznawano za zaginioną, a dziś możemy ją potraktować jako pierwszą próbę spisania początków polskiej informatyki. Szczególnie cenny jest wykaz polskich konstrukcji komputerowych opisanych już w 1973 r.

Oprócz cyfrowej obróbki czasopism i publikacji konferencyjnych zasoby archiwalne PTI znacząco wzrosły po kwerendach w archiwach państwowych. W szczególności dotyczyło to materiałów Zjednoczenia Przemysłu Automatyki i Aparatury Pomiarowej MERA, Ośrodka Badawczo-Rozwojowego Informatyki (OBRI, wcześniej Biuro Studiów i Projektów Systemów Elektronicznego Przetwarzania Danych), Komitetu Nauki i Techniki, ZETO-ZOWAR, WZE Elwro i w mniejszym stopniu innych instytucji, w tym Ministerstwa Przemysłu Maszynowego i Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki. Efektem tych poszukiwań była widoczna już w szeregu publikacji zmiana poglądów i opinii na niektóre wrażliwe tematy jak np. kwestia produkcji K-202 czy wdrożenia w Polsce maszyn Jednolitego Systemu. Do chwili obecnej (maj 2017) nie udostępniono żadnych materiałów archiwalnych z warszawskich fabryk Ery i Meramatu. Podobnie brakuje materiałów i relacji środowiska katowickiego Mera-Ster-u.

Pozytywnym efektem działań na tym polu jest reakcja środowiska - konferencje, publikacje itp. spowodowały pojawienie się materiałów z prywatnych kolekcji, które znakomicie uzupełniają naszą wiedzę historyczną.

Prezentacja zasobów

Podstawowym założeniem prac Sekcji była prezentacja posiadanych zasobów w portalach internetowych. Pierwsze rozwiązania nie okazały się dobre, a potwierdziły jedynie starą, życiową mądrość, że „tanie mięso psi jedzą”. Wyciągnięto z tego wnioski i w drugim półroczu 2015 r. ruszyły prace nad nowym portalem, traktowanym w zasadzie jako archiwum cyfrowe PTI.

Wzorujemy się tu na portalu Muzeum im. J. Piłsudskiego w Nowym Yorku i Muzeum Polskim w Rapperswilu, a pierwsze efekty należy

⁷ Dostępna w portalu KLIO: <https://historiainformatyki.pl/historia/archiwum-pan-ujawnia-opracowanie-r-marczyńskiego-sprzet-i-architektura>

uznać za pozytywne: <http://www.historiainformatyki.pl/>⁸. Zebrane doświadczenia po prawie rocznej eksploatacji portalu wskazują na potrzebę przeprowadzenia jego głębokiej modernizacji i zmiany wewnętrznej struktury za ok. 2 lata.

Jednocześnie ruszyły prace związane z uruchomieniem Biblioteki Cyfrowej Informatyki PTI (BC PTI) <https://informatyka.locloud.pl/about>, organizowanej wspólnie z Poznańskim Centrum Superkomputerowo-Sieciowym. Biblioteka cyfrowa w odróżnieniu od archiwum będzie przechowywać typowe publikacje książkowe, opisane zgodnie ze standardami biblioteczkarskimi. PCSS zaproponowało nowoczesne rozwiązanie biblioteki cyfrowej w chmurze.

Kilka danych o ruchu na portalu historycznym (stan na dzień 9 maja 2017 r.)

- 10.115 unikalnych sesji i 39.837 odsłon;
- 4769 unikalnych użytkowników, w tym 50% powracających;
- wizyty zarejestrowano z 38 krajów, głównie z Polski, potem z USA;
- 87% wejść – desktop, 9% - smartfony i 4% - tablety;
- pozyskiwanie wejść: 41% - odwołania z innych stron, 20% - wejścia bezpośrednie, 20% - ruch z wyszukiwarek i 13% - z sieci społecznościowych;
- Użytkownicy portalu korzystają głównie z przeglądarek: Internet Explorer – 31,7%, Chrome – 30,3% i Firefox – 23,9%.

Omawiając prezentowane zasoby należy zwrócić uwagę, że udało się zamieścić w portalu znaczące kolekcje opracowań i dokumentów dotyczących:

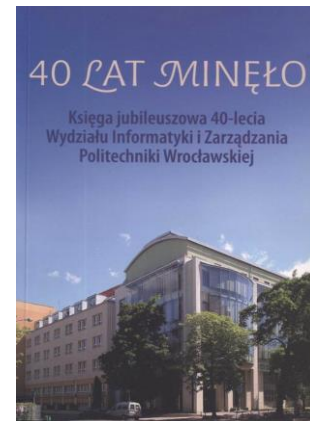
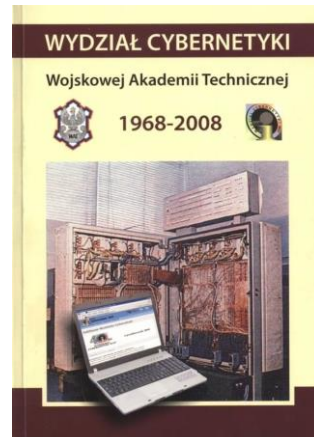
- Aktów prawnych w sprawie rozwoju informatyki w Polsce z lat 1966-2017, pozyskanych głównie z Archiwum Akt Nowych i Archiwum Kancelarii Prezesa Rady Ministrów (tu warto zwrócić uwagę na dwa fakty – brak publicznie dostępnego inwentarza niepublikowanych aktów prawnych z lat 1945-1989 oraz poważne trudności z uzyskaniem akt itp. z lat

⁸ Należy tu nadmienić, że pomysłodawcą domeny www.historiainformatyki.pl był Kol. Adrian Kapczyński, który ją wykupił, a następnie przekazał w darze Sekcji Historycznej PTI.

90-tych XX wieku i późniejszych, łatwiej znaleźć dokument w lat 60-tych w AAN niż materiały z Rady ds. Teleinformatyki, kierowanej przez Marka Cara),

- Historii informatyki w jednostkach uczelnianych (katedry, instytuty, wydziały) – kolekcja grupuje relacje, księgi pamiątkowe, tematyczne prezentacje, przy czym w niektórych przypadkach sygnalizowane jest istnienie pozycji lub link do właściwej strony, udostępniającej publikację (wypada tu wyrazić zdziwienie, że niektóre jednostki naukowe nie wyrażają zgody na rozpowszechnianie w sieci).

(wybrane okładki książek pamiątkowych)

Są to praktycznie największe kolekcje dokumentów w kraju dostępne w jednym miejscu.

Kolejną formą prezentacji zasobów jest tworzenie kolekcji autorskich polskich informatyków, którzy udostępniają swoje opracowania i artykuły. Swoje kolekcje posiadają między innymi: Mieczysław Warmus, Wojciech Jaworski, Zdzisław Pawlak, Waław Iszkowski, Zygmunt Ryznar, Ryszard Tadeusiewicz, Władysław Turski. Kolekcje te zapoczątkował dar córki prof. Mieczysława Warmusa, Pani Teresy Simińskiej, która przysłała do ZG PTI biografię swego Ojca, wydaną w Australii, a następnie plik wycinków prasowych dokumentujących jego działania w Centrum Obliczeniowym PAN (później IPI PAN).

Obserwacja funkcjonowania portalu spowodowała przekazywanie materiałów (na ogół w wersjach cyfrowych) innych stowarzyszeń i firm w celu umieszczenia w portalu historycznym PTI. Warto tu wymienić takie pozycje jak:

- Czas Informatyki – wydawany przez Centrum Promocji Informatyki (wyszło 14 numerów),
- Informatyka w USC – czasopismo wydawane przez firmę Technika IT z Gliwic i Stowarzyszenie Urzędników Stanu Cywilnego; ukazało się 85 numerów z lat 1995-2015, przekazanych Sekcji w postaci plików elektronicznych,
- Informatyka w Rachunkowości – zestaw materiałów konferencyjnych z lat 1974-2000 środowiska szczecińskiego (zachował i udostępnił prof. Z. Szyjewski).

Omawiając kwestie prezentacji zasobów należy wymienić inicjatywy niektórych bibliotek uczelnianych, który wyodrębniły specjalne działy na publikacje informatyczne:

- BG Politechniki Śląskiej – dział: Polskie Towarzystwo Informatyczne, liczący ok. 930 pozycji,
- BG Politechniki Warszawskiej – dział: Historia informatyki, liczący ok. 420 pozycji, w tym kolekcję prac Z. Pawlaka
- BG Politechniki Lubelskiej – dział: Historia techniki oraz bogaty zbiór norm branżowych, w tym dotyczących sprzętu informatyki.

Niestety, nie widać podobnych działań ze strony innych bibliotek uczelnianych.

Próba upamiętnienia ludzi i instytucji

Z inicjatywy Sekcji Historycznej Zarząd Główny uhonorował szereg osób i Instytucji Medalem XXX-lecia PTI za wkład w rozwój informatyki w Polsce.

W grupie instytucji wyróżniono:

- Wydział Elektroniki i Technik Informatycznych Politechniki Warszawskiej,
- Instytut Informatyki Politechniki Warszawskiej,
- Katedrę Systemów Informatycznych Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego,
- Instytut Maszyn Matematycznych,
- Bibliotekę Główną Politechniki Śląskiej,
- Bibliotekę Główną Politechniki Warszawskiej,
- Serwis HINT⁹ Włodzimierza Wypycha.

W gronie osób uhonorowanych za znaczący wkład w rozwój informatyki były:

- Elżbieta Jezińska-Ziemkiewicz,
- prof. Andrzej Grzywak,
- Janusz Zalewski,
- Krystian Żymełka,
- Jacek Irlik,
- Stanisław Jaskólski.

W tę inicjatywę wpisały się też wnioski Oddziału Dolnośląskiego, gdzie wyróżniono następujące osoby:

- Eugeniusz Bilski,
- Krystyna Jerzykiewicz,
- prof. Stefan Paszkowski,
- Roman Zuber.

Mamy świadomość, że to nie wszystkie osoby, które miały istotny wkład w rozwój polskiej informatyki, ale dostrzegamy w PTI brak stosownych medali i wyróżnień¹⁰.

---

⁹ Katalog HINT prowadzi zestawienie polskich publikacji naukowych zaznaczając, które z nich są dostępne w sieci <http://hint.org.pl/f=yoo>. Do kwietnia 2017 r katalog opisał prawie 3700 pozycji polskiej literatury naukowej. Wyodrębniony jest katalog pozycji z zakresu historii informatyki – 350 pozycji z lat 1815-2015.

¹⁰ Wzorem może tu być SEP i szereg imiennych medali zasłużonych elektryków polskich.

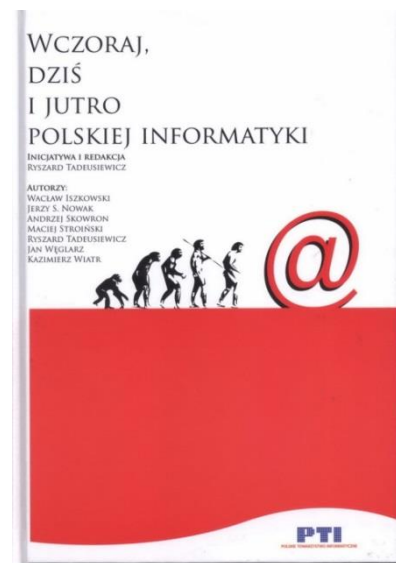

Konkurs historyczny PTI

Obserwacja wydarzeń i pewne rozczarowanie co do wyników konferencji spowodowały podjęcie dość ryzykownego pomysłu, a mianowicie organizację konkursu historycznego PTI. Pewne doświadczenie zebrano przy publikacji opracowania *Wczoraj, dziś i jutro polskiej informatyki* pod red. prof. R. Tadeusiewicza. Opracowanie powstało jako wynik prezentacji historii polskiej informatyki na II Kongresie Polskich Inżynierów z września 2010 r., który miał miejsce w Politechnice Warszawskiej. Z powodu zawirowań organizacyjnych nie jest dostępne w całości w wersji cyfrowej, ale kilku autorów udzieliło zgody na udostępnienie swoich opracowań w portalu KLIO (W. Iszkowski, J. Nowak, A. Skowron).

Była to praktycznie pierwsza historyczna publikacja PTI.

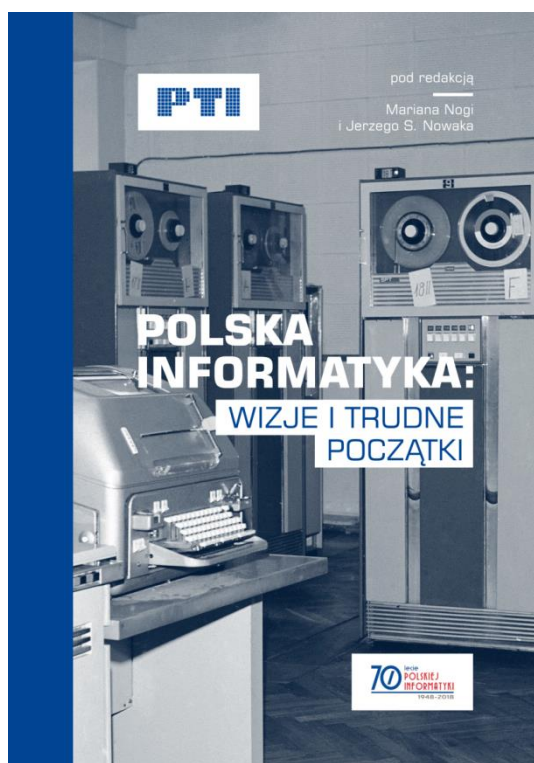
Otwarte zaproszenie do udziału w konkursie ogłoszono w 2015 r. i w wyniku zgłoszeń zaakceptowano do dalszych prac dwie propozycje wydań książkowych i kilkanaście monograficznych artykułów, które ukażą się w 2017 r. w postaci 2-częściowego wydawnictwa, ale jako odrębne tomy oraz publikacja autorska dr J. Burego o informatyce w MSW, opracowanej na podstawie materiałów archiwalnych IPN. Pewnym niedosytem wyników konkursu jest brak propozycji całościowego ujęcia historii informatyki w Polsce. Składa się na to przede wszystkim brak materiałów źródłowych, a także brak platformy wymiany poglądów i opinii. Komercyjne czasopisma nie są w stanie zastąpić legendarnej Informatyki. Nie jest w stanie spełnić tej funkcji również Facebook!

Rezultatem konkursu są następujące publikacje przewidziane do wydania w 2017 r.:

- ***Informatyka polska: Wizje i trudne początki,***
- ***Informatyka polska: Systemy i zastosowania,***
- ***Informatyka w służbach specjalnych PRL.***

Oprócz wersji papierowych przygotowano wersje elektroniczne, które będą dostępne w sieci po roku od udostępnienia wydań „klasycznych” (w załączniku podano rysunki okładek i spisy treści poszczególnych tomów).

Historia PTI 1981–2017

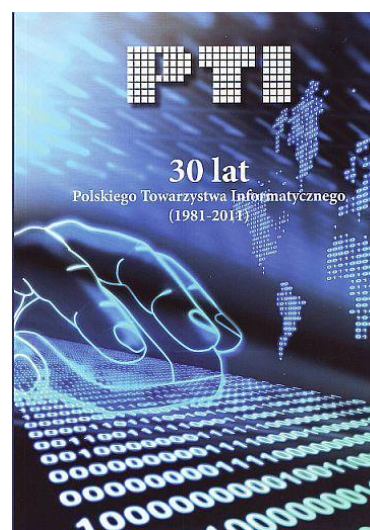
Przedstawiając historię polskiej informatyki nie sposób pominąć dziejów Polskiego Towarzystwa Informatycznego. Jest to w końcu integralna część informatyki i w związku z tym wyodrębniono w portalu osobne archiwa i kolekcje opisujące działalność PTI poprzez dokumenty.

Historia PTI jest opisana wyjątkowo skromnie – w zasadzie sprowadza się do lektury Biuletynu PTI, który miał kilka postaci: zaczęło się od samodzielnego wydawnictwa, potem były to wkładki do czasopism NetForum i Informatyka. Zamknięcie wydawania Informatyki spowodowało zawieszenie Biuletynu, a reaktywacja nastąpiła dopiero w 2011 r. w postaci kwartalnika. Jednak nadal nie dysponujemy pełnym, elektronicznym kompletem archiwum Biuletynu, opracowanym zgodnie z wymogami bibliograficznymi.

Nienajlepiej wygląda również prezentacja głównych dokumentów i opracowań PTI, a w szczególności znanego Raportu PTI z 1991 r.

Na 25-lecie PTI i zjazd nadzwyczajny w Poznaniu (17 września 2006 r.) przygotowano płytę informacyjną o PTI (format CD). Kolejną próbę podjęto w 30-lecie organizacji publikując folder *30 lat Polskiego Towarzystwa Informatycznego (1981-2011)*. Następne wydanie z okazji 35-lecia nie wnosi nowych elementów historii Towarzystwa.

Pewną próbą dokumentowania bieżących dziejów Towarzystwa są coroczne, obszernie sprawozdania Zarządu Głównego, które sumiennie rejestrują wszystkie aktywności PTI i prezentowane są na stronie głównej PTI oraz w archiwum KLIO.

Prowadzone kalendarium PTI zostało zakończone na roku 2014 i w efekcie Towarzystwo nie posiada do tej pory żadnej spisanej historii, aktualizowanej sukcesywnie, np. co 3 lata, w miarę upływu kadencji. **Wiąże się z tym konieczność udostępnienia wszystkich historycznych numerów Biuletynu PTI – zakładamy, że miejscem Biuletynu będzie Biblioteka Cyfrowa BC PTI w PCSS. To samo dotyczy czasopisma ProDialog, wydawanego przez Oddział Wielkopolski – wyszło 25 numerów.**

Brak jest również materiałów dokumentujących historię ECDL w Polsce, co w 2017 r. musi budzić zaskoczenie z racji 20-lecia podpisania umowy z Fundacją ECDL.

Nie dysponujemy również cyfrowym archiwum dokumentów PTI z lat 80-tych i 90-tych, w szczególności dotyczących procesów edukacji informatycznej.

Dziedziny powiązane z informatyką

Przedstawiając dzieje informatyki nie da się pominąć kwestii rozwoju nauki i przemysłu w sferze elektroniki, telekomunikacji czy automatyki (np. WZE Elwro oprócz produkcji komputerów realizowały również w znaczącym wymiarze produkcję elementów automatyki). Problem opisu historii rozwoju tych branż są praktycznie identyczne jak i informatyki.

W portalu www.historiainformatyki.pl prowadzi się kilka katalogów gromadzących fragmentaryczne publikacje z dziejów tych branż przemysłu. Swoje publikacje udostępniły portalowi Instytut Technologii Elektronowych, Stowarzyszenie Elektryków Polskich (historia przemysłu elektronicznego) i Przemysłowy Instytut Telekomunikacji (album z okazji swojego 80-lecia). Brak jest niestety cyfrowej wersji Historii Elektryki Polskiej, T. III – Elektronika i Telekomunikacja z 1974 r.

W sferze elektrotechniki i elektroniki z uznaniem należy witać prace SEP o wybitnych uczonych czy przeglądowe konferencje o historii branży (np. konferencja SEP w Gdańsku w czerwcu 2015 r., publikacja w Zeszytach Naukowych Pol. Gdańskiej Wydział Elektrotechniki i Automatyki nr 43). Ponadto historii elektroniki poświęcono opracowanie pod red. J. Grzybowskiego – „Zarys historii elektroniki w Polsce”, wydanej przez firmę Majax w 2016 r. (nieдоступna w sieci).

W zakresie telekomunikacji udostępniono w sieci prywatne opracowania o jej historii w Polsce. Znane jest opracowanie inż. Eugeniusza Gołębińskiego, wieloletniego pracownika polskiej telekomunikacji – Sekcja uzyskała zgodę na umieszczenie jego opracowań w portalu. Nie są dostępne opracowania prof. Daniela Bema.

Warto dołączyć do powyższych informacji publikacje o statystyce państwowej. Na prośbę Sekcji ówczesny prezes GUS, prof. Józef Oleński spowodował cyfryzację i udostępnienie w BC GUS zestawień statystycznych „Informatyka i ośrodki informatyki” z lat 1975 – 1988, tworzonych na podstawie sprawozdań A-01. Materiały te pozwalają na ocenę stanu wyposażenia i kadr informatycznych ówczesnych 49 województw.

Wymieniając historyczny dorobek innych branż należy wspomnieć o uhonorowaniu polskich twórców informatyki przez organizacje zagraniczne, przede wszystkim w 1996 przez IEEE Medalem Computer Pioneer – byli to Antoni Kiliński i Romuald Marczyński. Niezależnie od tego Leon Łukaszewicz i Romuald Marczyński opublikowali w IEEE *Annals of the History of Computing* w 1980 i 1990 artykuły o początkach polskiej informatyki.

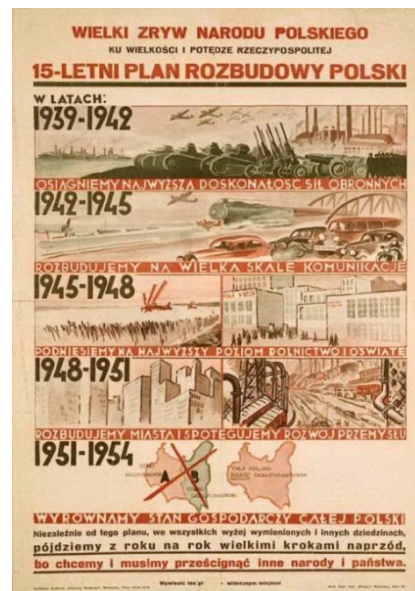

Niezamierzone efekty działań

W toku prac dokumentujących historię polskiej informatyki miały miejsce dość nietypowe działania. Członkowie Sekcji wykazują również inne zainteresowania poza historią informatyki, co spowodowało pojawienie się w sieci szeregu publikacji, niezwiązanych z informatyką. Wymienimy dwa koronne przykłady:

- Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej dysponowała szeregiem publikacji Eugeniusza Kwiatkowskiego (częściowo spadek po czasach lwowskich, czego nie trzeba wyjaśniać), które zostały poddane procesowi digitalizacji. PTI, korzystając z kontaktów udostępnionych przez członków Sekcji uzyskało zgodę Rodziny E. Kwiatkowskiego na upowszechnienie publikacji w sieci - w efekcie Biblioteka Cyfrowa Politechniki Śląskiej oferuje największą w kraju kolekcję cyfrową dzieł i opracowań inż. Eugeniusza Kwiatkowskiego
- Przypadkowy kontakt z firmą GBSOft z Zabrze zaowocował rozmowami z BUW, gdzie znajduje się rękopis J. Naronowicza-Narońskiego „O budownictwie wojennym”; w wyniku tych rozmów wykonano w BUW skan rękopisu udostępniając go czytelnikom po obróbce przez specjalistów z Zabrze – całość działań miała charakter zdecydowanie społeczny i kopia cyfrowa tego znakomitego dzieła jest dostępna w BC BUW.

(definicja inżyniera wg J. Naronowicza-Narońskiego i plakat 15-letniego planu rozbudowy Polski E. Kwiatkowskiego)

„Białe plamy” w historii polskiej informatyki

Niestety nadal są liczne i upływie sporo czasu, zanim zostaną zlikwidowane (o ile znajdą się na to środki). Działalność PTI w ostatnich kilku latach przyczyniła się do usunięcia wielu takich plam, mitów i przekłamań, ale brak pełnowartościowego czasopisma nie pozwala na polemiki, wyjaśnienia i korekty. Niestety, nie spełniają tej roli portale społecznościowe (najlepszy przykład: praktycznie martwa strona na FB: Pionierzy IT).

Mimo to wymienimy szereg obszarów wymagających dalszych badań i kwerend archiwalnych oraz sugestie co do kierunków poszukiwań.

- Archiwa państwowe – dotychczasowe działania przyniosły ciekawe materiały i dane z wielu instytucji wymienionych powyżej, ale brak jest wyczerpujących materiałów z przemysłu chemicznego, górnictwa, handlu czy rolnictwa, a także administracji pań-

stwowej czy terenowej – wskazane jest dalsze prowadzenie kwerend w obszarze tych resortów i branż,

- Resorty mundurowe – stan wiedzy o zastosowaniach informatyki w MSW i MON jest bardzo skromny ze względu na brak materiałów i dokumentów archiwalnych; przejęcie archiwów MSW, w tym PESEL-a przez IPN zdecydowanie utrudniło dostęp do dokumentów merytorycznych (donosy nas nie interesują); odnośnie wojska celowe jest przejrzanie kwartalnika Wojskowy Przegląd Organizacji i Informatyki (wydawane w latach 1974-1977) oraz prawdopodobnie miesięcznik Wojskowy Przegląd Techniczny (szczególnie z lat 1970-1990), co powinno znacznie rozszerzyć stan wiedzy o zastosowaniach informatyki w wojsku,

- Raport A. Kilińskiego z 1981 w sprawie K-202 – nie udało się poszukiwania kompletu raportu tzn. raportu wraz załącznikami; Raport był publikowany m.in. w Informatyce nr 9-10/1981, ale bez załączników, w tym kilku interesujących ekspertyz technicznych - trudno wskazać, gdzie komisja A. Kilińskiego mogła złożyć kompletny raport,
- Według informacji byłych pracowników WZE Elwro jesienią 1971 r odbyło się spotkanie w Ministerstwie Przemysłu Maszynowego, na którym zdecydowano przekazanie prac konstrukcyjnych i wdrożeniowych komputera Jednolitego Systemu R-30 do WZE Elwro – nie udało się odnaleźć żadnych dokumentów potwierdzających ustalenia z tej narady,
- Odra-1204 – w toku dyskusji środowiskowych zwrócono uwagę na konieczność opracowania historii zastosowań komputera Odra-1204 w polskich uczelniach z uwzględnieniem opisu dorobku w sferze oprogramowania; praktycznie jest w stanie to wykonać jedynie środowisko uczelni wrocławskich,
- Dorobek uczelni w sferze informatyki – jak podano powyżej, archiwum cyfrowe portalu zawiera pokaźną ilość relacji i ksiąg pamiątkowych wydziałów opisujących historię jednostek; nie są udostępnione skrypty, podręczniki, prace dyplomowe, które prezentują poziom wiedzy w informatyce w tych latach,
- Biografie informatyków – próba stworzenie katalogu biogramów nie powiodła się z powodu braku chęci zainteresowanych osób włączeniem swego biogramu do zbioru; dominiuje pogląd, że biogramy należy umieszczać w Wikipedii.

Ocena kosztów działania prac historycznych

Kilkuletnie prace PTI związane z gromadzeniem zbiorów historycznych były jednak kosztowne. Zebranie i udostępnienie w kilku miejscach (portal KLIO, BC PTI, biblioteki PW i PŚI) znaczących już zasobów publikacji informatycznych wymagało wyasygnowania sporych środków. Całość istniejących w wersji cyfrowej zasobów szacuje się na ok. 150 tys. stron (miesięcznik Informatyka to ok. 25 tys. stron). Cena za skan dokumentu formatu A4 w instytucjach państwowych (a tylko z takimi współpracujemy) to stawka rządu 2 zł za stronę. Oprócz samego skanowania poważnym problemem jest kwestia udostępnienia zbiorów w sieci. Współpraca z bibliotekami uczelnianymi znacznie ułatwia prowadzenie naszych działań na tym polu.

Wydatkowane środki pozwoliły na udostępnienie w sieci szeregu kompletów czasopism i publikacji oraz niektóre zespoły archiwalne z archiwów państwowych. Nie jest możliwe upowszechnienie całych zespołów archiwalnych dotyczących informatyki (w szczególności Komitet Nauki i Techniki, Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Informatyki, zespoły zakładów produkcyjnych) ze względu na znaczne koszty przedsięwzięcia, szacowane na ok. 3-4 mln zł.

Należy tu podkreślić społeczne podejście szeregu osób i instytucji do zachowania dziedzictwa historii informatyki – bez tego efekty były znacznie mniejsze.

Muzeum kubków informatycznych

Analizując zasoby archiwalne z zakresu informatyki warto czasami spojrzeć humorystycznie na pewne przejawy życia organizacji i firm. Zaczęliśmy kompletować firmowe kubki informatyczne – kolekcja liczy już ponad 20 eksponatów. Czekamy na więcej...

Próba podsumowania i 70-lecie polskiej informatyki

Dotychczasowa działalność PTI w sferze historii polskiej informatyki przyniosła następujące efekty:

- udostępniono społeczności informatyków szereg czasopism i publikacji dokumentujących dokonania informatyki w latach minionych, obalając przy okazji szereg mitów związanych przede wszystkim z produkcją komputerów, w szczególności minikomputera K-202 i maszyn Jednolitego Systemu (RIAD);
- przygotowano portal o charakterze archiwum cyfrowego, do którego dostęp jest nieograniczony;
- seria konferencji i prezentacji historycznych przybliżyła stan wiedzy i dokonań w latach minionych;
- konieczne jest obecnie stałe upowszechnianie pozyskanych dokumentów i informacji w formie elektronicznej (portal) i pisanej;
- zauważonym mankamentem działań jest brak podjęcia współpracy na tym polu przez uczelnie;
- pełna ocena rozwoju przemysłu komputerowego jest utrudniona przez brak kompletnych danych o stanie przemysłu elektronicznego.

Kilkuletnie obserwacje prac związanych z zachowaniem historycznych zasobów polskiej informatyki wykazały, że warto było podjąć te działania. Dziś dysponujemy największym zbiorem materiałów i dokumentów związanych z polską informatyką. Niestety, nie mamy konkurencji – stwierdzenie to nie wynika z zadufania – uważamy, że w Polsce poświęca się zbyt mało uwagi tej problematyce, a możliwości amatorów są ograniczone¹¹. Gdyby nie konferencja 40-lecia w 1988 r. praktycznie nie dysponowaliśmy żadnym materiałem opisującym historię informatyki i przemysłu komputerowego w Polsce. Na 70-lecie przygotowujemy kolejne publikacje będące wynikiem konkursu historycznego w 2015 r. Mamy też już Kompendium dokonań 70 lat polskiej informatyki (autorskie opracowanie Kol. W. Iszkowskiego) w sferze nauki, edukacji, wdrożeń,

---

¹¹ Warto nadmienić, że w Niemczech funkcjonują bardzo bogate serwisy opisujące informatykę w byłej NRD, jak np. <http://www.robotrontechnik.de/> czy <http://www.eser-ddr.de/>. Podobnie wyglądają sprawy w Rosji, np. <http://computer-museum.ru/>.

gospodarki, zastosowań i organizacji obejmujące również okres ostatnich 27 lat.
<http://www.iszkowski.eu/70lat>.

70 lecie POLSKIEJ INFORMATYKI

1948-2018

Logo 70-lecia polskiej informatyki (autorem projektu jest kol. Maciej Godniak)

Poważnym mankamentem jest brak zainteresowania tą tematyką ze strony wyższych uczelni, co jest o tyle dziwne, że w przypadku innych krajów przede wszystkim uczelnie zajmują się historią informatyki w swych krajach. Liczymy na zmianę nastawienie już w bieżącym roku mając na celu dobre przygotowanie 70-lecia polskiej informatyki, które będziemy obchodzić w 2018 r. Rocznica powstania Grupy Aparatów Matematycznych w 1948 r. doskonale ponadto wpisuje się w obchody 100-lecia odzyskania niepodległości w 1918 r. Nie zapominamy, że już w 1921 r. Główny Urząd Statystyczny instaluje maszyny analityczne systemu Powersa do przeprowadzenia rozliczeń spisu powszechnego. O tych i innych wydarzeniach z naszej historii musimy pamiętać.

Warto jeszcze zauważyć, że zebrane materiały archiwalne, prezentowane w portalu KLIO, zbiory biblioteczne dostępne w wersjach cyfrowych pozwalają podjąć próbę opracowania zwartej publikacji ujmującej całościowo historię polskiej informatyki.

Zamiast epilogu

Przedstawiliśmy powyżej zestaw działań PTI w sferze zachowania historii polskiej informatyki. Wynika z tego, że jedynie stowarzyszenie pamięta i dba o zachowanie dorobku poważnej dziedziny nauki i przemysłu. PTI z przyczyn finansowych nie będzie prowadzić muzeum sprzętu komputerowego, tym bardziej, że powszechnie znane są od 2 lat problemy warszawskiego Muzeum Techniki i Przemysłu NOT.

Podejście do tej problematyki najlepiej oddają publikacje o historii informatyki, dostępne na polskim rynku. O ile w latach 60- i 70-tych ubiegłego wieku spotykało się popularne wydawnictwa polskich autorów o informatyce z elementami historii polskich dokonań, to obecnie nie ma praktycznie nic. Nie brak za to wydawnictw zagranicznych, całkowicie pomijających dorobek polski. Jako przykład można podać książkę „Od abaku do komputera”, tłumaczoną z języka hiszpańskiego i wydaną w dużej serii „Matematyka na co dzień” (a podobno mieliśmy polską szkołę matematyczną!).

Również prof. B. Orłowski praktycznie pominął historię polskiej informatyki i przemysłu komputerowego ograniczając się do jednego zdania, oczywiście o K-202.

Opracowanie¹² własnego podręcznika staje się sprawą niezbędną i potrzebną ze względu na konieczność położenia kresu różnym „opowieściom” o K-202, które zdominowały dyskusje amatorów.

Reasumując – warto i należy pisać o historii informatyki polskiej i w Polsce. Oraz czytać!

---

¹² Nie podajemy tu informacji o zakresie historii informatyki w podręcznikach szkolnych.

	K. R. Nr.	Nr. Ruchunku	Materiał Nr.	Jednost.	Cena	Ilość	Kwota	Dostawa
0	0 0 0 0	0 0 0 0 0	0 0 0 0	0 0	0 0 0 0	0 0 0 0	0 0 0 0 0 0	0 0 0 0
1	1 1 1 1	1 1 1 1 1	1 1 1 1 1	1	1 1 1 1	1 1 1 1 1 1 1	1 1 1 1 1 1 1	1 1 1 1 1 1
2	2 2 2 2	2 2 2 2 2	2 2 2 2 2	2	2 2 2 2	2 2 2 2 2 2 2	2 2 2 2 2 2 2	2 2 2 2 2 2
3	3 3 3 3	3 3 3 3 3	3 3 3 3 3	3	3 3 3 3	3 3 3 3 3 3 3	3 3 3 3 3 3 3	3 3 3 3 3 3
4	4 4 4 4	4 4 4 4 4	4 4 4 4 4	4	4 4 4 4	4 4 4 4 4 4 4	4 4 4 4 4 4 4	4 4 4 4 4 4
5	5 5 5 5	5 5 5 5 5	5 5 5 5 5	5	5 5 5 5	5 5 5 5 5 5 5	5 5 5 5 5 5 5	5 5 5 5 5 5
6	6 6 6 6	6 6 6 6 6	6 6 6 6 6	6	6 6 6 6	6 6 6 6 6 6 6	6 6 6 6 6 6 6	6 6 6 6 6 6
7	7 7 7 7	7 7 7 7 7	7 7 7 7 7	7	7 7 7 7	7 7 7 7 7 7 7	7 7 7 7 7 7 7	7 7 7 7 7 7
8	8 8 8 8	8 8 8 8 8	8 8 8 8 8	8	8 8 8 8	8 8 8 8 8 8 8	8 8 8 8 8 8 8	8 8 8 8 8 8
9	9 9 9 9	9 9 9 9 9	9 9 9 9 9	9	9 9 9 9	9 9 9 9 9 9 9	9 9 9 9 9 9 9	9 9 9 9 9 9
10								

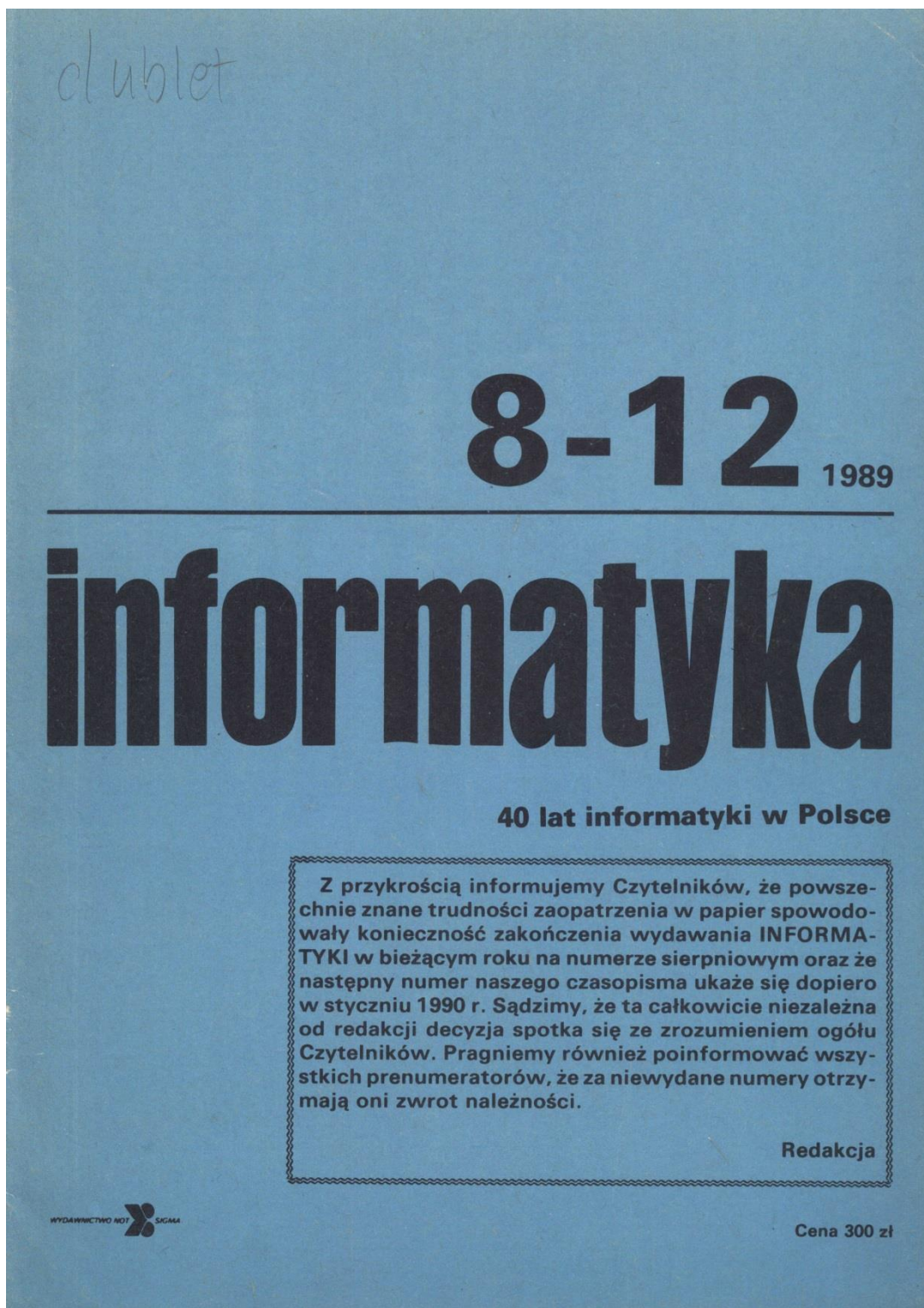
(rysunek karty maszynowej – Przegląd Organizacji nr 1936)

[opr. Jerzy S. Nowak, 8.05.2017 – wersja 3.12]

Opracowanie na posiedzeniu Zarządu Sekcji w maju 2017 r. zostało uznane jako oficjalny dokument Sekcji Historii Informatyki Polskiego Towarzystwa Informatycznego.

Spis załączników:

1. Okładka Informatyki nr 8-12/1989
2. Porozumienie PTI – NOT w sprawie cyfryzacji Informatyki z 12.10.2012
3. Artykuł Biuletyn PTI nr 2/2014
4. Spisy treści publikacji historycznych i wydawnictw konkursowych
5. Zachowane programy konferencji historycznych

POROZUMIENIE

W SPRAWIE DIGITALIZACJI MIESIĘCZNIKA „INFORMATYKA”

Federacja Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych – Naczelna Organizacja Techniczna, zwana dalej FSNT-NOT, którą reprezentują:

1. Ewa Mańkiewicz-Cudny – Prezes FSNT-NOT
2. Jerzy Gumiński – Sekretarz Generalny

oraz

Polskie Towarzystwo Informatyczne, zwane dalej PTI, które reprezentują:

1. Marian Noga – Prezes PTI
2. Beata Ostrowska – Wiceprezes PTI

postanawiają co następuje:

Doceniając znaczenie dla kultury polskiej, a w szczególności dla historii nauki i techniki w Polsce miesięcznika „Informatyka”, wydawanego w latach 1965-2000, w tym w latach 1965-1970 jako „Maszyny Matematyczne”, strony podejmują następujące działania w celu udostępnienia społeczeństwu zasobów czasopisma w wersji cyfrowej:

1. FSNT-NOT jest posiadaczem praw autorskich do tytułu czasopisma.
2. FSNT-NOT wyraża zgodę i przekazuje nieodpłatne upoważnienie do wykonania digitalizacji czasopisma i udostępnienie jego cyfrowej kopii.
3. PTI organizuje proces digitalizacji i udostępnienia czasopisma na swój koszt.
4. FSNT-NOT deklaruje wypożyczenie papierowej kopii czasopisma.
5. PTI udostępnia zasób cyfrowy czasopisma w ramach własnej Biblioteki Cyfrowej PTI (BC PTI), będącej członkiem Federacji Bibliotek Cyfrowych oraz w bibliotekach uczelnianych na podstawie zawartych porozumień.
6. PTI przekaże FSNT-NOT cyfrowy zapis miesięcznika „Informatyka” na odpowiednim nośniku cyfrowym.
7. Czasopismo w wersji cyfrowej będzie udostępniane nieodpłatnie.
8. PTI udostępnianie wykonuje zgodnie z zasadami udostępniania, gromadzenia i zabezpieczania kolekcji stosowanymi przez biblioteki cyfrowe zrzeszone w Federacji Bibliotek Cyfrowych (<http://fbc.pionier.net.pl>).

Strony Porozumienia liczą w realizacji tych zamierzeń na daleko idącą współpracę środowiska naukowego, uczelni i placówek naukowych oraz licznych Autorów „Informatyki”.

Porozumienie zawarto i podpisano w Warszawie w dniu 12 października 2012 r.

<p>FSNT-NOT</p> <p>PREZES FSNT-NOT</p> <p><i>Ewa Mańkiewicz-Cudny</i></p>	<p>SEKRETARZ GENERALNY FSNT-NOT</p> <p><i>mgr inż. Jerzy Gumiński</i></p>	<p>PTI</p> <p>PREZES</p> <p>Polskiego Towarzystwa Informatycznego</p> <p><i>Marian Noga</i></p>	<p>WICEPREZES</p> <p>Polskiego Towarzystwa Informatycznego</p> <p><i>Beata Ostrowska</i></p>
---	---	---	--

To trzeba stale przypominać – znacząca grupa zawodowa w Polsce nie ma swojego czasopi-
sma, być może – wcale go nie potrzebuje. Oto okładki pierwszego numeru Maszyn Matematycz-
nych i ostatniego Informatyki z grudnia 2000 r.

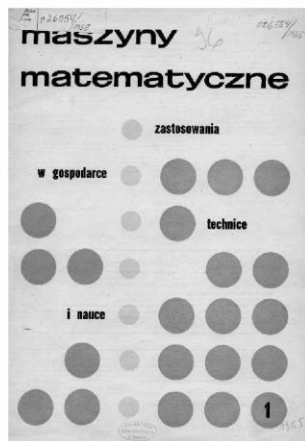

O cyfryzacji czasopism, ... czyli dlaczego nie wykonan- łem uchwały Zjazdu z 2011

Uchwała nr 13 (nomen-omen) wyrażała wolę Zjazdu przeznaczenia równo 50.000 zł na cyfryzację zasobów Maszyn Matematycznych i Informatyki. Zjazd przezornie dopisał „w razie potrzeby” – czyli jak potrzeby nie będzie to nie da. Dla przypomnienia – tak ona brzmiąca: *Zjazd Delegatów PTI zobowiązuje Zarząd Główny do podjęcia prac nad cyfryzacją czasopisma „Informatyka” i w razie potrzeby dofinansowania tego przedsięwzięcia kwotą do 50 000 zł.*

Pomysł powstał w toku dyskusji okohistorycznych w grupie amatorów historii informatyki prowadzonej przeze mnie w latach 2007-09 na zasadzie przypadku. Zadałem wtedy pytanie wydawnictwu mającemu prawa autorskie do tytułu o oszacowanie kosztów operacji, tj. skanowania i udostępnienia. Oceniałem, że w grę wchodzi ok. 25 tys. stron. W rozmowie telefonicznej podano mi ofertę skanowania w kwocie 50 tys. zł (i ta wielkość dalej wchodziła w grę), ale pojawiła się również kwota (drugie tyle) za udostępnienie. Wydawca stał na stanowisku, że udostępnianie będzie płatne, co próbowałem mu wyperswadować, ale bez skutku. Odłożyłem więc temat *ad calendas Graecas*.

Co przemawiało za cyfryzacją i udostępnieniem społeczności informatycznej zasobów miesięcznika, który padł w walce z wolnym rynkiem w 2000 r.? Dodam tu dla wyjaśnienia, że ówczesny Prezes PTI Zdzisław Szyjewski podjął szereg działań, aby wykupić tytuł za 1 zł, ale zgody nie było. W ten sposób społeczność pozbyła się jedyne go czasopisma popularno-naukowego i nie ma go do dziś, nawet w wersji elektronicznej. Warto pokrótce przypomnieć niektóre zasługi Informatyki – w 1989 w numerze 8-12 wydrukowano teksty referatów z konferencji 40-lecia informatyki polskiej,

Zdj. Archiwalne numery czasopism: Maszyny matematyczne i Informatyka

organizowanej przez Andrzeja Wiśniewskiego (wówczas Sekretarza Generalnego PTI) w 1988. Zasób ten stał się kanonem wiedzy o historii informatyki w Polsce – gdyby nie to, nasza wiedza o początkach informatyki w Polsce byłaby dziś nadzwyczaj uboga. Kolejnym istotnym tekstem dla polskiej informatyki była publikacja raportów komisji prof. A. Kilińskiego (stan informatyki w Polsce i opis przedsięwzięcia K-202) w numerze 9-10 z 1981. Warto zauważyć, że liczni dziennikarze piszący o sprawie K-202 nie zadali sobie trudu, aby ten raport przeczytać – nie był zresztą zgodny z obowiązującą linią. W Informatyce ukazało się szereg artykułów z naszych konferencji w Mrągowie, Szczyrku i Świnoujściu, z KKIO również, a wśród grona autorów mamy nadzwyczaj dużą grupę członków PTI, w tym licznych profesorów. Nasz kolega, Janusz Zalewski z uporem walczył o dobre słownictwo informatyczne. Współpraca PTI z redakcją Informatyki i jej redaktorami naczelnymi układa się świetnie – przez kilka lat w każdym numerze, aż do

12/2000 ukazuje się Biuletyn PTI, prowadzony wówczas przez Kol. Ewę Łukasik. W latach 1980 – 81 Informatyka na bieżąco podawała wiadomości o przebiegu prac nad powstaniem PTI i o zjeździe założycielskim.

W 2009 r. w Politechnice Warszawskiej odbywa się Kongres Inżynierów Polskiego Pochodzenia, gdzie miałem zaszczyt przedstawić krótką prezentację o historii polskiego przemysłu komputerowego. W sesji wzięła udział prezes NOT, Pani Ewa Mańkiewicz-Cudny. W przerwie zadaję pytanie o zgodę na digitalizację czasopisma. Porozmawiamy! Przy kolejnych spotkaniach ponawiam temat – kropla drąży skałę. Przychylność rozmówcy powoduje, że na Zjeździe w 2011 stawiam wnioski o przyznanie kwoty 50 tys. zł na cyfryzację. Ryzyko polegało na tym, że nie było oficjalnej zgody, brak również konkretnej oferty na wykonanie pracy. Ku mojemu zaskoczeniu delegaci akceptują propozycję (ale „...w razie potrzeby...”). Po zjeździe, już w aureoli członka ZG i z pomocą Kolegi Prezesa zaczynamy rozmowy. Znaczący wkład w finalizację

Zdj. Podpisanie umowy o cyfryzację Informatyki

tematu miał ówczesny Sekretarz Generalny NOT, p. Jerzy Gumiński – rozmawiało nam się znakomicie – jak mechanikowi z budowlańcem. We wrześniu 2012 dochodzi pod podpisanie umowy, po męczących konsultacjach prawnych. Ze strony NOT umowę podpisują pani prezes NOT i Sekretarz Generalny p. Jerzy Gumiński, ze strony PTI – prezesi Marian Noga i Beata Ostrowska. Mamy zgodę na cyfryzację Informatyki! Pytanie, co dalej? Ówczesna sytuacja finansowa PTI nie przedstawia się różowo – jak konsumować te przyznane przez najwyższą władzę 50.000zł?

I znowu pomaga przypadek – szefem Biblioteki Głównej Politechniki Śląskiej jest dr inż. Krzysztof Zioto, który z ogromnym pietyzmem podchodzi

do zabytków techniki i wyjątkowo skrupulatnie zbiera i cyfryzuje stare katalogi, w szczególności z zakresu elementów elektronicznych (a ponadto zorganizował świetne muzeum elementów i zespołów elektronicznych – ogromne walory dydaktyczne – warto obejrzeć będąc w Gliwicach). Rozmawiamy raz i drugi i dogadujemy się bardzo szybko (jak dwóch technokratów) – Biblioteka Główna prowadzi duży grant europejski związany z cyfryzacją literatury technicznej. Po formalnym przekazaniu zgody przez PTI biblioteka włącza do programu prac cyfryzację zasobów Maszyn Matematycznych i Informatyki – na szczęście są w bibliotece. Na konferencji historycznej w Politechnice Warszawskiej w dniu 30.11.2012 dyr. Krzysztof Zioto

Zdj. Dyrektor BG Krzysztof Zioto

Zdj. Anna Brol

pokazuje pierwsze „ucyfrowione” numery! Konsekwentnie, co tydzień, pojawia się w sieci kolejny rocznik i całość prac zostaje zakończona w sierpniu 2013r. Operację skanowania i udostępnienia w sieci prowadziła w Bibliotece Pani mgr Anna Brol, za co Jej serdecznie dziękujemy. Okazało się, że w niektórych numerach brakuje kartek (wyrwanie to dla części czytelników najszybsza i najtańsza metoda „kserowania”) – zostanie to uzupełnione we współpracy z innymi bibliotekami, dysponującymi zasobami czasopisma. Za ten ogromny wkład pracy w cyfryzację Biblioteka Politechniki Śląskiej otrzymała od PTI Medal XXX-lecia, który został publicznie wręczony przez kol. Adriana Kapczyńskiego, Prezesa Oddziału Górnośląskiego, na ogólnopolskiej konferencji bibliotek akademickich w Gliwicach 24-25 października 2013 r.

Przy tej okazji warto dorzucić kilka słów wyjaśnienia technicznego – w procesie cyfryzacji każda strona jest przenoszona do standardu TIFF w oryginalnym kolorze, co nie wszystkim się podoba. Potem dalsza obróbka pozwala przerzucić wielkie pliki graficzne do PDF lub DjVu, zachowując oczywiście pierwotny wygląd strony. Są metody pozwalające na uzyskanie większego kontrastu, ale wtedy traci się oryginalne barwy strony, co jest sprzeczne z założeniami przyjętymi w świecie bibliotekarskim. Tu dla wyjaśnienia technokratom – w wielu badaniach bardzo istotny jest właśnie ten wygląd, wszelkie plamy, rozdarcia itp., a nie tylko treść. Istnieje sposób na zwiększenie czytelności zdigitalizowanych obiektów, który jednak wymaga dodatkowych nakładów, na które nie stać większości krajowych bibliotek.

W ten oto sposób, wbrew bajce ks. biskupa I. Krasickiego udało się w gronie życzliwych osób wykonać pracę ku pożytkowi ogółu. Natomiast nie udało mi się wydać 50.000 zł i nie wiem jak to przyjmie najbliższy zjazd. Robota zrobiona, forsa nie wydana, budżet po stronie wydatków nie wykonany – straszne!

Jerzy S. Nowak

PS1: Maszyny Matematyczne
delibra.bg.polsl.pl/dlibra/collectiondescription?dirids=43

PS2: Informatyka
delibra.bg.polsl.pl/dlibra/collectiondescription?dirids=42

PS3: PTI strona historyczna
www.historiainformatyki.pl/